

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-31>

УДК 330.341:621

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНИХ УМОВАХ НЕОІНДУСТРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

STATE FINANCIAL SUPPORT OF INNOVATION IN THE NATIONAL CONTEXT OF NEO-INDUSTRIAL DEVELOPMENT

Савастєєва Оксана Миколаївна

доктор економічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7356-8890>

Журавльова Тетяна Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4235-1955>

Склярів Дмитро Юрійович

аспірант
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3015-943X>

Savastieieva Oksana, Zhuravlova Tetiana, Skliarov Dmytro
Odessa I.I. Mechnikov National University

В статті досліджені актуальні аспекти інноваційної діяльності в умовах національної моделі неоіндустріального розвитку. Узагальнено чинники зниження інноваційної активності вітчизняних промислових підприємств. На основі аналізу статистичних показників щодо сукупних витрат на інновації за джерелами фінансування з'ясовано, що значним негативним фактором виступає відсутність комплексу державних заходів. На підставі аналізу зарубіжної практики доведено, що позитивний світовий досвід базується на концепції державного фінансування на засадах пільгового оподаткування та політики амортизації. Доведена доцільність здійснення інноваційної активності за рахунок звільнення фінансових ресурсів через особливі режими обліково-амортизаційної і податкової політики. Представлена структурно-логічна схема активізації інноваційної діяльності в умовах неоіндустріального розвитку.

Ключові слова: інноваційна діяльність, державна фінансова підтримка, неоіндустріальна модель, джерела фінансування.

В статье изучены актуальные аспекты инновационной деятельности в условиях национальной модели неоиндустриального развития. Обобщены факторы снижения инновационной активности отечественных промышленных предприятий. На основе анализа статистических показателей по совокупным расходам на инновации по источникам финансирования установлено, что значительным негативным фактором выступает отсутствие комплекса государственных мер. На основании анализа зарубежной практики доказано, что позитивный мировой опыт базируется на концепции государственного финансирования на основе льготного налогообложения и политики амортизации. Доказана целесообразность осуществления инновационной активности за счет освобождения финансовых ресурсов путем особых режимов учетно-амортизационной и налоговой политики. Представлена структурно-логическая схема активизации инновационной деятельности в условиях неоиндустриального развития.

Ключевые слова: инновационная деятельность, государственная финансовая поддержка, неоиндустриальная модель, источники финансирования.

The article examines the main aspects of innovation of economic entities in the national model of neo-industrial development, which forces them to review the strategic vectors of their activities and pay close attention to ensuring the innovative path of development. The generalized set of global factors, which in the conditions of close world

economic ties are the main reason for the rapid decline in innovation activity of domestic industrial enterprises and low competitiveness of products on a global scale. Based on the grouping and analysis of statistical indicators on the total cost of innovation by funding sources, it was found that among a number of factors restraining innovation of industrial enterprises the most significant factor is the lack of a clear set of government measures in this area and the need to strengthen public financial support, because innovation activation is mostly carried out at the expense of non-state funding. Based on the analysis of foreign practice of stimulating innovation activity of economic entities, it is proved that the solution of this problem must take into account the positive world experience, which is based on a balanced concept of public funding based on preferential taxation and depreciation policy as a direct stimulus and further support of innovation activities. The article also proves the expediency of innovation activity mainly due to the release of a certain part of financial resources due to the introduction at the state level of special regimes of accounting, depreciation and tax policy. Based on the study, a structural and logical scheme of intensification of innovation in neo-industrial development based on optimization of funding sources and financial and economic measures of state regulation through the mechanism of accelerated depreciation and the introduction of a set of tax preferences, which, in turn, should ensure innovation in national conditions of the neo-industrial model, accelerate the introduction of the fifth and sixth technological systems and determine the transition of productive forces and production relations within the economic system of Ukraine to a whole new level of quality.

Keywords: innovation activity, state financial support, neo-industrial model, sources of financing.

Постановка проблеми. В сучасних умовах на рівні всіх національних країн відбуваються процеси неоіндустріалізації. Для української держави надзвичайно актуальним постає вирішення питання запровадження вищих технологічних укладів, забезпечення відновлювального зростання економіки для реалізації сталого курсу на неоіндустріалізацію. Крім того, інтеграція у високотехнологічне конкурентне середовище визначає необхідність побудови та запровадження інноваційної моделі розвитку, що має забезпечити великі темпи економічного зростання. Зазначене визначить фундаментальні засади конкурентоспроможності вітчизняної економіки, зміцнить експортний потенціал в глобальному науково-технологічному середовищі. Водночас, інноваційний шлях розвитку неподільно пов'язаний із визначенням ефективних та надійних джерел фінансування. З огляду на недостатність фінансових ресурсів на всіх рівнях господарювання, що, на жаль, склалася сьогодні у вітчизняній економічній системі, проблеми фінансової підтримки інноваційної активності підприємств є надзвичайно актуальними та потребують подальших ґрунтовних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти інноваційної діяльності вже досить давно опиняються у фокусі уваги як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Суттєвий вклад у вирішення зазначеного кола завдань належить Г. В. Возняк, В. В. Зянько, І. Ю. Єпіфанова, А. Б. Почтовюк, М. І. Діба, О. М. Юркевич, К. Е. Борблік, Л. І. Федулова, та іншим.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наукові дослідження зазначених авторів представляють собою

дуже вагомі напрацювання, проте залишається коло невирішених питань фінансового забезпечення інноваційної діяльності, і особливо її державна фінансова підтримка. В умовах постійних ринкових трансформацій в рамках динамічної системи зазначені питання постійно знаходяться на порядку денному, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження проблемних питань державної фінансової підтримки інноваційної діяльності в національних умовах неоіндустріального розвитку і розробка напрямів їх розв'язання з урахуванням умов сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах неоіндустріальної трансформації економічної системи з метою досягнення сталої конкурентоспроможності вітчизняні суб'єкти господарювання мають переглядати стратегічні вектори власної діяльності та звертати все більше уваги на забезпечення інноваційного шляху розвитку. За словами Н.В. Можайкіної, неоіндустріальний розвиток промислових підприємств в Україні визначається фактичним та можливим місцем вітчизняної промисловості в системі світового розподілу праці [1].

Темпи розвитку економіки країни та сучасні умови функціонування вітчизняних підприємств спонукають їх до постійних процесів адаптації до змін та викликів неоіндустріального суспільства, особливо це стосується промислових підприємств із довгим циклом виробництва, на які значною мірою впливають зовнішні фактори розвитку суспільства [2].

В умовах національної моделі неоіндустріального розвитку ефективність діяль-

ності вітчизняних промислових підприємств визначається рівнем впровадження сучасних досягнень науки і техніки у виробничий процес, випуском інноваційних видів продукції та виходом на нові сегменти ринків її збуту. З іншого ж боку, глобальні кризові явища, які в рамках цілісної системи спричиняють вкрай негативний вплив на функціонування промислових підприємств, є основною причиною зниження інноваційної активності суб'єктів господарювання та досить низької конкурентоспроможності виробленої продукції в світовому масштабі. Серед інших чинників також варто назвати наявність недобросовісної ринкової конкуренції внаслідок попадання на ринок значного обсягу імпортних контрабандних товарів або тих, що проходять процедуру розмитнення із порушеннями законодавства та за заниженою вартістю. Водночас, додатковими факторами зниження інноваційної активності промислових підприємств є низька купівельна спроможність громадян, великий рівень собівартість продукції та українських виробництвах, неефективна державна політика, яка спрямована на підтримку інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств, нестача власних джерел фінансування, високі відсоткові ставки за користування кредитними ресурсами тощо. Зазначене призводить до вкрай низьких статистичних показників щодо інноваційної активності підприємств (таблиця 1).

Інші автори серед низки негативних факторів вказують також слабку нормативно-правову базу, а також незахищеність суб'єктів малого та середнього підприємництва з боку державних органів влади [4].

Поряд із неузгодженістю нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності із інвестиційною, фіскальною, кредитною та соціальною політикою, серед інших чинників стримування інноваційної діяльності про-

мислових підприємств слід віднести відсутність чіткого комплексу державних заходів в даному напрямі, необхідність здійснення значних витрат на інновації, несприятливий інвестиційний клімат, неефективність механізмів правового захисту об'єктів, відсутність внутрішньосистемної комунікації між суб'єктами господарювання з різних сфер, слабкість наукової складової виробничої діяльності, тривалий строк окупності інвестиційних проєктів та занадто високий рівень притаманного їм ризику. Крім того, на думку І.В. Левицької, інноваційна діяльність на промислових підприємствах на сьогодні характеризується своєю хаотичністю, оскільки лише деякі підприємства намагаються відповідати вимогам європейського ринку задля досягнення власних конкурентних переваг та отримання високих прибутків. Серед причин, які стримують підприємства активно розвиватися в інноваційному напрямі, є низький рівень державної фінансової підтримки наукових досліджень і розробок вітчизняних підприємств [4]. Зазначене підтверджує структура витрат на інновації промислових підприємств за джерелами фінансування (таблиця 2).

Наведені дані наочно демонструють, що в умовах неоіндустріального розвитку надзвичайно важливим постає питання зміцнення державної фінансової підтримки інноваційної діяльності промислових підприємств, адже інноваційна активізація здебільшого здійснюється за рахунок недержавного фінансування. Так, із таблиці 2 видно, що в 2020 році понад 85% інноваційно активних промислових підприємств реалізовували нововведення за рахунок власних коштів. Водночас, цей показник має стійку тенденцію до зменшення – якщо в 2015 році він становив 97,2%, то в 2020 році скоротився на 11,8%. Сукупні державні джерела фінансування в 2020 році забезпечили лише 2,2% загального обсягу видатків на

Таблиця 1

Кількість інноваційно активних підприємств в Україні за 2016–2020 рр.

№	Показник	Усього	
		2016–2018	2018–2020
1	Кількість інноваційно активних підприємств у % до загальної кількості підприємств, зокрема:	28,1%	8,5%
2	кількість підприємств, що впроваджували нову або значно вдосконалену продукцію (товари, послуги)	1899	1832
3	кількість підприємств, що впроваджували інноваційні процеси	2172	1875
4	кількість підприємств, що впроваджували нові організаційні методи	4254	620
5	кількість підприємств, що впроваджували нові методи маркетингу	5334	738

Джерело: побудовано авторами на основі [3]

Таблиця 2

Витрати на інновації промислових підприємств за джерелами фінансування

Показники	2015		2018		2019		2020	
	Млн. грн.	У % до загального обсягу	Млн. грн.	У % до загального обсягу	Млн. грн.	У % до загального обсягу	Млн. грн.	У % до загального обсягу
Усього, в т.ч.:	13813,7	100,0	12180,1	100,0	14220,9	100,0	14406,9	100,0
за рахунок власних коштів підприємств	13427,0	97,2	10742,0	88,2	12474,9	87,7	12297,9	85,4
коштів державного бюджету	55,1	0,4	639,1	5,2	556,5	3,9	279,5	1,9
коштів місцевих бюджетів	38,4	0,3	13,4	0,1	109,9	0,8	51,1	0,3
коштів інвесторів-резидентів	74,3	0,5	109,7	0,9	72,3	0,5	45,3	0,3
коштів інвесторів-нерезидентів	58,6	0,4	107,0	0,9	42,5	0,3	125,3	0,9
Кредитів	113,7	0,8	473,9	3,9	853,2	6,0	1377,2	9,6
Коштів інших джерел	46,6	0,4	95,0	0,8	111,6	0,8	230,6	1,6

Джерело: побудовано авторами на основі [3]

інновації промислових підприємств. Частина загальних інвестиційних ресурсів резидентів і нерезидентів склала 1,2 %.

Спираючись на той факт, що джерелом власних ресурсів суб'єктів господарювання, направлених на здійснення інноваційної діяльності, є реінвестування прибутку, можна дійти висновку щодо очевидної причини зниження інноваційної активності промислових підприємств. На жаль, сучасний економічний стан вітчизняної промисловості призводить до перманентної збитковості великої кількості підприємств, а ті ж суб'єкти господарювання, які утримують власні конкурентні позиції на ринку, здебільшого дуже обережно відносяться до ризикованих фінансових вкладень, враховуючи те, що інноваційній діяльності завжди притаманний великий рівень невизначеності.

Науковці Руденко І. В., Постольна Н. О., Голованова О. М. пропонують наступні заходи для активізації інноваційної діяльності підприємств України: виробити та дотримуватися інноваційної стратегії розвитку підприємства з орієнтацією на результат; покращити кваліфікацію персоналу, зокрема, менеджерів; розширити фінансову базу інноваційної діяльності, орієнтуючись на принцип множинності альтернативних джерел фінансування; оптимізувати структуру капіталу, оцінивши ефективність залучення кожного джерела фінансового забезпечення; використовувати переваги від створення малих венчурних підприємств; активно користуватися страховими, кредит-

ними та іншими послугами, які пропонують фінансові установи; посилити маркетинг інноваційних проектів [5].

Вважаємо, що при дослідженні даної теми також слід врахувати позитивний світовий досвід, оскільки він базується на виваженій концепції державного фінансування на засадах пільгового оподаткування та політики амортизації в якості стимулювання і подальшої підтримки інноваційної діяльності. Наприклад, деякі європейські країни (Франція, Швеція), а також США і Канада запровадили практику зменшення суми доходу, що підлягає оподаткуванню, на суму видатків, пов'язаних з інноваційною діяльністю. Інші розвинені країни використовують такі інструменти, як поповнення власних резервних фондів за рахунок частини прибутку (Німеччина), або відрахування з податку на прибуток певної частини від обсягу витрат на інновації (Японія), або застосування особливого режиму облікової та амортизаційної політики (Велика Британія). Якщо ж звертатися до питання джерел фінансування інноваційної активності, то в світових країнах ними виступають переважно власні фінансові ресурси суб'єктів господарювання, інвестиції приватних та інституціональних інвесторів, пряме державне фінансування з боку центральних та місцевих органів влади тощо. Слід зазначити, що останнє не виконує переважної ролі, оскільки держава здійснює фінансування інвестиційних програм і проектів, які пов'язані із забезпеченням економічного розвитку цілих

регіонів [6]. Багато країн використовують змішану форму, що передбачає фінансування в рівних пропорціях як з державних, так і з комерційних джерел. Ефективне фінансування інноваційної діяльності суб'єктів господарювання має здійснюватися переважно за рахунок звільнення певної частини фінансових ресурсів внаслідок запровадження на державному рівні особливих режимів обліково-амортизаційної та податкової політики. Окрім цього, завданням держави також виступає створення сприятливих умов для надходження вітчизняних та іноземних приватних і корпоративних інвестицій, сприяння розвитку венчурного фінансування, побудова ефективного інституційного середовища для залучення коштів від емісії цінних паперів, заходи в сфері залучення грантів, спонсорської допомоги та фінансування з боку міжнародних інституцій.

Отже, активізація інноваційної діяльності промислових підприємств в національних умовах неоіндустріального розвитку, на нашу думку, має бути реалізована через оптимізацію джерел фінансування та забезпечення фінансово-економічних заходів державного регулювання (рисунку 1).

Оптимізація джерел фінансування включатиме розширення типової структури джерел фінансування інноваційного розвитку шляхом запровадження комплексних інвестиційних проєктів як на державному, так і на регіональному рівнях, створення неприбуткових інституцій щодо сприяння закордонних інвестиційних потоків, організація інвестиційних податкових преференцій в пріоритетних векторах тощо, що, в свою чергу, дозволить значно підвищити рентабельність інноваційних вкладень.

Також дуже великого значення набувають фінансово-економічні заходи державного регулювання, націлені на формування умов виробництва і реалізації конкурентоспроможної продукції через використання прогресивної техніки і технології. В ході організації заходів податкового стимулювання та підтримки інноваційної діяльності підприємств промисловості ефективним інструментом вважаємо зменшення податкових зобов'язань та віднесення їх на майбутні періоди, а також встановлення ефективних пільгових режимів прямого та непрямого оподаткування за умови на участі у створенні науково-виробничого конструкту інженерних та технічних систем,

Рис. 1. Структурно-логічна схема активізації інноваційної діяльності в умовах неоіндустріального розвитку

Джерело: побудовано авторами

створення, ввезення з-за кордону та використання технології, яка досі відсутня на території України, а також інших видів інноваційної активності. Обов'язковим є однозначність та чіткість правового формулювання діючих умов застосування податкових пільгових режимів, що має унеможливити різні підходи до інтерпретації варіантів їх використання.

Висновки. Підсумовуючи викладене, вважаємо за необхідне зазначити наступне. В умовах дефіцитності бюджетних ресурсів, недостатності коштів на всіх рівнях бюджетної системи для прямого фінансування державних програм інноваційного розвитку промислових підприємств, що, безумовно, є вкрай

необхідним в національних умовах неоіндустріального розвитку, основні вектори державної фінансової підтримки з метою активізації інноваційної діяльності мають ґрунтуватися на оптимізації джерел фінансування та фінансово-економічних заходах державного регулювання через механізм прискореної амортизації та запровадження комплексу податкових преференцій. Розвиток інноваційної діяльності в національних умовах неоіндустріальної моделі прискорить запровадження п'ятого і шостого технологічних укладів та визначить перехід продуктивних сил і виробничих відносин в рамках економічної системи України на абсолютно новий якісний рівень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Можайкіна Н.В., Куц А.В. Проблеми неоіндустріалізації економіки України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 16. С. 186–191.
2. Ковальчук А.М., Копча Ю.Ю. Сучасні передумови розвитку підприємств машинобудування в реаліях неоіндустріального суспільства. *Economics Bulletin*. 2021. № 2. С. 188–198.
3. Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність України 2020». URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/10/zb_Nauka_2020.pdf
4. Левицька І.В. Інноваційна діяльність промислових підприємств: сучасний стан та напрями підвищення. *Біоекономіка і аграрний бізнес*. 2020. № 2(11). URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Bioeconomy/article/view/14787/13085>
5. Руденко І.В., Постольна Н.О., Голованова О.М. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в Україні. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф., 30 листоп. 2018 р. ХНАДУ, 2018. С. 158–160.
6. Савастєєва О.М. Аналіз сучасного стану фінансування регіонального розвитку (на прикладі Одеської області). *Бізнес-Інформ*. 2020. № 1. С. 317–323.

REFERENCES:

1. Mozhaikina N.V., Kushch A.V. (2017) Problemy neoindustrializatsii ekonomiky Ukrainy [Problems of neoindustrialization of Ukraine's economy]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, no. 16, pp. 186–191.
2. Kovalchuk A.M., Kopcha Yu.Iu. (2021) Suchasni peredumovy rozvytku pidpriemstv mashynobuduvannia v realiakh neoindustrialnoho suspilstva [Modern preconditions for the development of machine-building enterprises in the realities of neo-industrial society]. *Economics Bulletin*, no. 2, pp. 188–198.
3. Statystychnyi zbirnyk «Naukova ta innovatsiina diialnist Ukrainy 2020» [Statistical collection "Scientific and innovative activity of Ukraine 2020"]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/10/zb_Nauka_2020.pdf
4. Levytska I.V. (2020) Innovatsiina diialnist promyslovykh pidpriemstv: suchasnyi stan ta napriamy pidvyshchennia [Innovative activity of industrial enterprises: current state and directions of increase]. *Bioekonomika i agrarnyi biznes*, no. 2(11). Available at: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Bioeconomy/article/view/14787/13085>
5. Rudenko I.V., Postolna N.O., Holovanova O.M. (2018) Finansove zabezpechennia innovatsiinoi diialnosti v Ukraini [Financial support of innovation activity in Ukraine]. *Problemy ta perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva*: materials XII International. scientific-practical conf., November, 30. KhNADU, pp. 158–160.
6. Savastieieva O.M. (2020) Analiz suchasnoho stanu finansuvannia rehionalnoho rozvytku (na prykladi Odeskoi oblasti) [Analysis of the current state of financing regional development (on the example of Odessa region)]. *Biznes-Inform*, no. 1, pp. 317–323.